

4. Hafta: Mali Küreselleşme 1. Kısım (notlar)

Yansı:

Sanayi Devrimi'nin başında İngiltere ve İskoçya'nın klasik liberal politik ekonomisi: Piyasaların birbirleriyle serbestçe alışveriş yapması uzun vadede herkesin yararınadır.

Piyasanın meseleyi etrafıca ele almasına ve varolmasına izin verin (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler).

Piyasalar: ticari mallar, sanayi malları, mali, konut, kredi, vs.

Yansı:

Piyasa neden iyidir?

Çünkü piyasa, insanın üretim ve değiş tokuşunu örgütlemenin en etkin yolu olarak görülür. (Görünmez bir elin ekonomik faaliyete yol göstermesi ve onu eşgüdümlemesi)

Yansı:

Uluslar arası piyasaların tam anlamıyla ulusal piyasalara göre üstünlükleri:

1. Zenginlik yaratan ve refah getiren iç ticareti kolaylaştırır.
2. Her ikisi de çatışma olasılığını azaltan, devletler arası karşılıklı bağımlılık ve ekonomik işbirliği için fırsat yaratır.

Son olarak,

3. Uluslar arası sermaye piyasaları, parayı yerel piyasalardan daha etkin bir şekilde dağıtır. Klasik liberaller, devlet müdahalesinin en düşük düzeyde tutulmasının herkesin yararına olacağını savunurlar.

Not: En düşük düzeyde tutulma, ama tamamen yok olması değil!!!

Hangi düzeydeki devlet müdahalesinin en uygun olduğu sorusu, günümüze dek varlığını korumuştur.

Süreklilik...

Ekonomistler arasında bu konuda süregiden bir tartışma vardır (özellikle güncel mali ve ekonomik kriz ışığında).

Bu, hem burada ABD'de hem de yurtdışında son derece siyasileşmiş bir konudur.

Tabii ki liberal felsefe, özellikle Büyük Britanya ve ABD'de, ekonomik gelişmeye ve küresel anlamda modern kapitalizmin genişleme dönemine muazzam bir etkide bulunmuştur.

Fakat krizler olmuştur...

Mevcut kriz de dahil, bu, felsefeye ciddi bir şekilde gölge düşürmüştür.

Yansı:

Serbest piyasaları savunan görüş, liberal bir bakış açısından korumacılığa karşıdır. Çünkü liberal bakış açısından korumacılık, devletlerin işleri, yerli şirketleri ve küçük iş yeri sahiplerini korumak amacıyla, ileriye göremeyen bir "ulusal çıkar" kavrayışı ile ticari engelleri artırmalarının, işgücünün serbest dolaşımını sınırlandırmasının ve göç ile sermayenin serbest dolaşımına yönelik engeller koymasının bir sonucudur.

Merkantilizme (1800'lerin başlarındaki baskın ticaret uygulaması) karşıdır.

Merkantilizmde koloni gücü, hükümeti ve destekçilerini zenginleştirmek için kolonilerini ana ülke ile ticarete zorladı:

Zorlama:

Merkantilistler tebaalarını birçok malı sadece onlara satmaya zorladılar. Tütün ve şeker gibi mahsuller ve hammaddeler için onlara dünya piyasasındakinden daha düşük fiyatlar ödediler.

Merkantilist politika ayrıca, anavatanın tebaalarına dünya piyasalarından daha yüksek fiyatlara satış yaptığına emin olmak için, kolonilerini birçok ürünü ana ülkeden almaya mecbur etti.

Dolayısıyla, genel olarak konuşursak, piyasalar iyidir.

Piyasalar, özellikle o iki seçeneğe göre, daha etkindir.

Yansı:

Serbest piyasaların iki önemli sınırlılığı:

1. Katılımcıların doğasında var olan eşitsizlik
2. Spekülasyon ve aşırılıklar olması ihtimali.

İlk sınırlılık:

Uluslar arası ticarete (piyasalara) katılan devletlerin hepsi, rekabet için aynı araçlarla donanmamıştır.

Bazılarının uluslar arası piyasalarda rekabet etmeye hazır imalatçıları vardır; diğerlerinin yoktur.

Bazılarının uluslar arası değiş tokuşu kolaylaştıracak mali kurumları vardır; diğerlerinin yoktur.

Bazılarının yatırım yapacak sermayesi vardır, diğerlerinin yoktur.

Bu nedenledir ki; bazıları dışa açılma için hevesliyken, diğerleri daha çok iç piyasaları (yerli sanayileri iflasa sürüklemesi muhtemel) yabancı mallardan korumayla ilgililerdir.

Bu nedenle, ayrı ulus devletlerin farklı siyasal çıkarları olmaktadır.

Veya daha doğrusu, son 200 yıldan daha uzun süredir, hem uluslar arası düzeyde, hem de ulus devlet düzeyinde serbest ticarete güçlü çıkarları olanlarla olmayanlar (özel sanayi sektörleri) arasında her zaman bir gerginlik olmuştur.

İkinci sınırlılık:

Mantıksız davranışlar ve spekülâtif aşırılıklar dönemleri.

“Mantıksız Bolluk”

Piyasalar, özü itibarıyla, mantıksız davranışa ve spekülâtif aşırılığa yatkındırlar.

Kapitalizm şu şekilde işler:

Kâr etmek amacı, ticari kuruluş sahiplerini (girişimciler) ve şirketleri üretim sürecini büyötmeye teşvik eden bir nedendir.

Bu kârlar ile ne yaparlar?

Büyümeye devam edebilmek için kârın bir bölümü yeniden yatırıma dönüşür.

Diğer bir bölümü hayır işleri için kullanılır.

Bir başka bölümü savurganca özel tüketim için harcanır.

Yine de çoğu, hisse senedi ve konut piyasaları gibi yerlere yatırılmak için geriye kalır.

Çoğunlukla, yatırım için kullanılacak para miktarı, yatırım yapılabilecek varlıktan daha çok olduğundan, yatırımcılarda varlıklara yüksek değer biçme eğilimi vardır.

Örneğin hisse senedi piyasası:

Dolayısıyla balonlar (şişirilmiş varlık değerleri): hisse senedi balonları, konut piyasası balonları, emtia (petrol) piyasası balonları.

Ve balonlar patladığında (kaçınılmaz olarak ekonomiyi etkileyen) mali bir krizimiz olur.

Bazen bir ekonomik durgunluğa (iki çeyreklik bir “negatif büyüme”) yol açar.

Tabii ki, ekonomik durgunluğun tek nedeni bu değildir. (Örneğin ekonomik durgunluklar bir ekonomik döngünün son kısmı ile sık sık aynı zamana rastlar.)

Veya daha beteri: Ekonomik bunalım (uzun süren bir ekonomik durgunluk).

Ve çoğunlukla hem ulusal hem uluslar arası düzeyde olur.

Bu günlerde şu konu hakkında çok konuşuluyor...

Yansı:

Büyük Bunalım:

1929-1934 ekonomik çöküşüne yol açan mali kriz:

Dünya ticareti %60'dan fazla azaldı.

Korumacılık (politikası) krizin "büyük" olmasına yardım etti. 1930'da Amerikan gümrük tarifelerini yükselterek bunalımı şiddetlendiren yasa koyucular olan Reed Smoot ve Willis Hawley ile, mantıklı olan herkesin alay ettiği doğrudur. Fakat o zaman makul insanlar onlara karşı durdu ama onları durdurmakta başarılı olamadı: Yasaya karşı çıkan bir dilekçeyi 1.028 ekonomist imzaladı.

1929 ile 1934 yılları arasında ABD ekonomisi %30 küçüldü.

Büyük Bunalım sırasında sanayi üretimi %20 azaldı.

Hemen her yerde işsizlik, toplam işgücünün %25'ini aştı.

Mevduat sahipleri bankaların kapanmasından korkarak paralarını bankada tutmadılar.

Dolayısıyla ilk sorun belirtisinde bankalara hücum oldu. Henüz o noktada değiliz, fakat aynı zamanda bir krizin ilk aşamalarındayız.

Mevcut kriz ile benzerlikler var.

Şubat 2009: Dünya Bankası'ndaki ekonomistler İkinci Dünya Savaşı'ndan beri ilk kez bu yıl hem küresel ekonominin hem de küresel ticaret hacminin küçüleceğini tahmin ettiler.

Ekonomik milliyetçilik -işleri ve sermayeyi ülkede tutma dürtüsü- hem ekonomik krizi siyasal krize dönüştürmekte, hem de dünyayı bunalımla tehdit etmektedir.

Ülkelerin ekonomilerini birbirine bağlayan hatlar gerilmiş durumdadır.

Örneğin, 2008 yılı sonunda ABD'nin ithal mallara olan talebi, ülkenin ticari açığını neredeyse %30 düşürerek, şiddetli bir biçimde azalmıştır.

Çin'de ithalat %21, ihracat neredeyse %3 azalmıştır.

Ayrıca: uluslar arası özel kredi ve yatırım akımları geçici olarak düşüvermiştir.

Yükselen pazarlara yönelik sermaye akımları geçen Kasımda 1995'den beri en düşük noktasına erişmiştir (ve uluslar arası tahvil ihracı duruvermiştir).

Bankacılık krizleri kredi piyasalarını o kadar felce uğratmıştır ki, borç verme neredeyse durmuştur.

Bazı yükselen pazarlar mali küçülmeye karşı çok savunmasızdır. Yatırımcılar riskli varlıklardan ürkererek kaçınca; Brezilya, Macaristan, İzlanda, Endonezya, Pakistan, Rusya, Baltık Cumhuriyetleri ve Orta Asya'da çöküşler yaşanmaya başlamıştır.

Mevcut ekonomik krizin (uzun süren küresel bir durgunluk), hayat beklentisini düşüreceği, hayatta karşılaşılan fırsatları değiştireceği, demografik örüntüleri bozacağı ve birçok yerdeki siyaseti muhtemelen olumsuz yönde etkileyeceği beklenmektedir.

Krize karşılık olarak...

F. D. Roosevelt: Sanayi fiyatlarını düzenlemeyi, tarımı desteklemeyi ve büyük bayındırlık projelerini inşa etmeyi ve işletmeyi benimsedi. İş yaratan devlet programlarını, sosyal güvenlik ve işçi haklarını getirdi.

ABD Kongresi büyük bir işsizlikten kurtarma planını onayladı.

Yansı:

Yeni (Toplumsal) Anlaşma (*New Deal*) sırasında ABD Federal Hükümeti, görevlerini çarpıcı biçimde arttırdı.

Ticaret üzerinde hatırı sayılı denetimler kurdu.

Piyasalara güvende azalış ve devlet müdahalesi ile devlet teşvikli tüketime (büyük bayındırlık işleri, vb.) güvende artış vardı.

Düzenlenmiş Ekonomi.

Talep taraflı ekonomi (Britanyalı ekonomist John Maynard Keynes ile birlikte anılan bir şey)

Bu ekonomik gelişme modeli (farklı derecelerde) Batı dünyasının büyük bölümünde benimsendi (ve 1970'lerin sonlarına dek devam ettirildi).

Sosyal refah devleti:

Sarkaç, düzenlenmemiş ekonomiden (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) uzağa savruldu.

Büyük Bunalım, piyasaların, özellikle mali piyasaların doğaları gereği istikrarsız olduğu yönünde bir hatırlatma idi.

Bu görüş, bir 20. Yüzyıl Amerikan ekonomisti olan Hyman Minsky tarafından, meşhur bir şekilde açıklandı: Minsky, ekonomik istikrarın giderek daha da iddialı hâle gelen borç yapılarına cesaret verdiğini iddia etti. İstikrarlı maliye bir yanılsama idi.

Bu düşünce biçimi, farklı ekonomik gelişme modellerine ve siyasal ideolojilere yol açtı.

Farklı bir ekonomik gelişme modeli olarak sosyalizm birden ortaya çıkmadı.

Ne de komünizm.

Bundan ne sonuç çıkarabiliriz?

Yansı:

Piyasalar mucizeler yaratabilir ama **mükemmel değillerdir.**

Tüm piyasalar siyasal bir çerçeve içinde işlerler.

İç piyasalar iç güç yapılarına (bir dizi kuruma) bağlıdır.

Ülkeler arasında önemli farklılıklar vardır.

Küresel piyasalar uluslar arası bir güç yapısına bağlıdır.

Uluslar arası güç yapılarının küresel piyasalara destek olduğu ölçüde, küresel piyasaların ayakta durması muhtemeldir.

Fakat uluslar arası güç yapıları kırılığandır ve istikrarsızlığa eğilimlidir; bu da sıkça uluslar arası piyasaların istikrarına zarar verir.

Yansı:

Uluslar arası ticaretin yapılabilmesi için, istikrarlı **parasal** ilişkilere -sabit döviz kurlarına- ihtiyacınız vardır.

Bu, yurtiçinde endişe etmenize gerek olmayan bir şeydir. (ABD doları Seattle'da, Houston veya Boston'da olduğu kadar geçerlidir. Peki, Paris, Cakarta veya Buenos Aires'te ne kadar geçerlidir?)

Altın standardı (klasik Liberalizm dönemi, uluslar arası ticareti yaygınlaştırmak için yapılan ilk deneme, kabaca 1860'lar ile 1914 arası)

Bir sabit döviz kuru sistemi yarattı (ve hem yatırım yapmaya hem de ticarete yardım etti).

1. Her 20-25 yılda bir, dünya ticaret hacmi iki katına çıktı.
2. Sermayenin serbest dolaşımı.

Altın standardı, sonuçta 1. Dünya Savaşı'na yol açan siyasal ve jeopolitik rekabetlerce çökertildi.

Küresel kapitalizm, 1914 ile 1939 yılları arasındaki dönemin sorunlarının üstesinden gelmek ve istikrarlı bir mali sistem kurmak için bir çözüm bulmayı beceremedi.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra:

Batılı müttefikler 2. Dünya Savaşı patlak verdiği andan itibaren barış zamanındaki ekonomik düzeni planlamaya başladılar.

1941 Ağustosunda, Roosevelt ve Churchill, ortak savaş amaçlarını bildirerek bir Atlantik Sözleşmesi ilan ettiler.

Hükümetler küresel ekonomik oyunun kurallarını yazarken, uluslar arası görüşmeler (çoğunlukla Britanya-Amerika) dünya ekonomik sisteminin biçimini belirledi.

John Maynard Keynes ve Harry Dexter White:

Bretton Woods Sistemi: IMF (Uluslar arası Para Fonu), IBRD (Uluslar arası Yeniden İnşa ve Gelişme Bankası¹) ve GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması) bir kurallar, değerler ve normlar sistemi yaratmıştır.

Piyasaları daha iyiye yöneltmek için devlet müdahalesinin gerektiği yönündeki Keynezyen inanç, B-W sistemine (uluslar arası sistem) hem Batı'da hem de Üçüncü Dünya'nın bazı bölgelerinde egemen olmuştur.

Keynezyen model galip gelmiştir!!

¹ Daha sonra Dünya Bankası'na dönüşmüştür (Çevirenin notu).